

HUMOR A NYELVOKTATÁS SZOLGÁLATÁBAN

(Egy kísérlet és tapasztalatai)

SALGA ATTILA

(Közlésre érkezett: 1972. december 1.)

Napjainkban igen sok szó esik a nyelvoktatás reformjáról. A felsőoktatásra is érvényes ez, hiszen új módszerekkel, eljárásokkal kell változatosabbá, hatékonyabbá tennünk a nyelvoktatás folyamatát, fokozni annak intenzitását.

Már külső intenzitásról, vagyis az adott óraszám időbeli megoszlásának megváltoztatásáról is beszélhetünk az új reformtanterv szellemében. Ennél azonban sokkal fontosabb tényező a *metodikai* vagy *pedagógiai* intenzitás, amely kevesebb idő alatt elért jobb eredményeket feltételez.¹

Ugyanakkor, az oktatás bipoláris jellegénél fogva — a tanár—diák kölcsönhatás eredményeképpen — a nyelvoktatás másik „belső” (pszichológiai) tényezőjét is figyelembe kell vennünk: a diák érzés- és gondolatvilágát. A hallgató csak abban az esetben tud teljes koncentrátságot biztosítani, ha ezt a megfelelő. az eredményesség szempontjából alapvető tényezők elősegítik. Ezek a tényezők, többek között, lehetnek:

1. Az óra *élményszerűsége*
2. A hallgatók *motivációjának* biztosítása
 - a) logikai öröm, a megértés öröme
 - b) esztétikai öröm²
 - c) a nyelv megismerése után érzett vágy
 - d) az *érdeklődés maximális felkeltése* stb.

Повторение юмора за полугодие címmel, elsőéves hallgatók segítségével, 6 oldalas humoros „alapszöveget” és 17 oldalas elméleti-gyakorlati — főleg *stilisztikai* — anyagot állítottunk össze.

A „lexikai humorúság” felhasználásával az alábbiakat kívántuk bizonyítani:

1. *Kellemes, hangulatos légkörben* könnyebb elsajátítani a kijelölt anyagot. (Az érzelmi oldal figyelembevétel.)

Lexikaórákon végzett felméréseink igazolják, hogy a hallgatók szeretik a foglalkozásokon a váratlan, rendkívüli elemeket, még akkor is, ha azok periodikusan ismétlődnek, s ily módon veszítenek „váratlanságukból”, elevenségükből. A hagyományostól eltérő óra mindig színes és ér-

dekes. A közvetlenebb, oldottabb légkör (elegendő esetleg a tankönyv szövegétől való eltérés is) *fokozott aktivitást, motivációt* von maga után.

2. A szöveg egy részét maguk a hallgatók állítják össze, így alkotó módon járulnak hozzá „saját óráik” sikeréhez. (*Önállóságra, aktivitásra nevelés.*)

3. Az orosz társalgás hivatalos neve *nyelv- és stílusgyakorlatok*. Sajnos, egyetlen jegyzet sem ad megfelelő támpontot (gyakorlatok, feladatok, elméleti ismeretek) a stílusgyakorlatokat illetően. A „humorújsággal” ezt a hiányt igyekeztünk pótolni, amennyiben az alapszövegre elméleti és gyakorlati stilisztikai ismeretek épülnek. Az összefüggő humoros szöveg lehetőséget ad szinte az összes stílusréteg felvonultatására, szemléltetésére. Erre annál is inkább szükség van, mert *stilisztikai alapvetés nélkül elképzelhetetlen megbízható, tudatos ismereteket nyújtani.*

Saját gyűjtésünk humoros szövegeiből, elsőéveseink ötleteiből, fordításaiból jött létre az ún. „alapszöveg”, amelyet hallgatók mondtak magnetofonszalagra. Orosz lektorunk segítségével a kiejtésbeli pontatlanságok, hiányosságok nagy részén sikerült javítani. Az „újság”, természetesen, sokszorosított formában is megjelent.

Az alábbiakban a 6 oldalas alapszöveg és a szalagra vett 15 perces zenés, hangos változat anyagából közlünk részleteket.

ПОВТОРЕНИЕ ЮМОРА ЗА ПОЛУГОДИЕ

(Сценарий магнитофонной записи)

(Сигнал. Муссоргский. Картины с выставки.)

A: — Скажи, что это за журнал?

Б: — Неужели ты не знаешь? Это — наш ежемесячник, который в ходит раз в семестр.

A: — Ну, почему же вы тогда называете ежемесячником?

Б: — Потому что, у этого журнала есть желание выходить ежемесячно.

A: — И почему же не выходит?

Журнал (трюковая запись — очень медленно, басом): — Это я, ваш журнал.

Я не выхожу ежемесячно, потому что я простой, скромный...

Б — Ты поняла? Все чётко сказано. Но я хотела бы продолжать... Журнал составили члены группы „Ничья”...

A: — Вот тебе новая загадка! Что это такое?

Б: — Наверно, тебя не было в детском садике, когда учили это слово!

A: — Ну что ты! Я прекрасно знаю. Это — исход игры, при которой никто не выигрывает. Причём, об этом и Ожегов пишет в своём тяжеловатом „словарике”...

Б: — Башка у тебя не варит. А мы употребляем это слово в переносном смысле. Значит, сколько у нас желаний, столько и страданий. Всё на ничью. Пони-маешь?

Журнал (трюковая запись так, чтобы получилось эхо): — Это снова я, ваш журнал, простой, скромный... Откуда это название? Я этого не знаю. Я простой, скромный, необразованный... Какие у меня планы на будущее? Могу сказать просто... Получить Нобелевскую премию, полететь в космос (можно и на Луну), прыгнуть выше Эйфелевой

башни, читать бегло в будущем... и вот такие пустяки. Кстати, я простой, скромный, поэтому больше ничего не знаю... Моя хата с краю...

Б: — Вот видишь, голова хорошая у нашего журнала. Ну пойдём дальше! Программой нашей будет управлять сторожевая башня культурной речи и юмора при кафедре русского языка и литературы. А теперь следует ПОВТОРЕНИЕ ЮМОРА ЗА ПОЛУГОДИЕ.

А: — О, до меня дошло! Ваш журнал, значит, вроде зеркала: блоху отражает в форме слона, а кошку в форме мышки...

Az ilyen és ehhez hasonló stílusú összekötőszöveget gyakran szakítja meg zene, jelenet, monológ.

Szlavina „önéletrajzát” így kezdi:

Я родилась в больнице после освобождения в ясный день после мрачного. Мама тогда не работала, она была занята со мной. И папа тоже, потому что он уже заранее знал о моём появлении, поэтому на этот день отпросился с работы и начал заниматься со мной... У меня сразу появилась светлая голова, поэтому было нетрудно заметить, что я родилась и являюсь единственной дочкой родителей. Таким образом, я была должна вести себя прилично, дать им узнать о том, что вот, мол, родился новый человек. Собрав все свои силы, начинала петь арию из оперы „Уа-уа-уа”...

Az újság, illetve a „műsor”, hallgatóit és olvasóit egy sor „jótanács-csal” és megjegyzéssel is ellátja:

Замечательная тема для дипломной работы: „Чутьё у человека к юмору и бритью.”

— Урок и сон одна соната.

— Лучше никогда, чем поздно.

— Учение свет, а неучение — кол.

— Слово серебро, а молчание — контрольная работа.

★

— На уроках по лексике все студенты находят общий язык: *венгерский*.

— Если у нашей группы была бы книга жалоб, преподаватели жаловались бы на низкий литературный уровень заметок.

A népszerű Volga dallamára elhangzik a dal студенческий вариант-ja is, amelyet szintén a hallgatók adnak elő:

Издавека долго

Идёт урок долго.

Идёт урок долго,

Конца и края нет.

Вопреки голоду

Сижу я смолоду;

Пора уж давайте

Сказать нам:

„Прощайте!”

Сказала мать, вести себя умеи!

По пустякам смеяться ты не смей.

Я не смеюсь, этого не хочу,

По пустякам, я баюшки-баю...

A szövegben arab és római számokkal jelöltük az új lexikai, stilisztikai szerkezeteket, frazeologizmusokat. Az arab számokkal kiemelt szavak

variációit a hallgatók a Синонимы címszó alatt kapják meg. А загадка, голово, пустяк, лишком, конкуре, молчанье, наверно, приобрести, развлекаться szavak összesen 65 szinonímáját adjuk. Ez a szám kétségkívül igen magas, viszont a szinonimák gazdagsága sajátos „értékrendet” képvisel: 1. felhívja a hallgatók figyelmét az orosz nyelv szókincsének árnyaltságára; 2. ösztönzést ad a nyelv stílusrétegeinek, szavainak behatóbb tanulmányozásához, a szakszótárak használatához.

Az orosz irodalmi nyelv rétegződését példákon, gyakorlatokon, feladatokon keresztül mutatjuk be.

Mindhárom részben (szinonimák, frazeológia, nyelvi stílusok) szoros egységet alkotnak az elméleti és gyakorlati ismeretek. A frazeológiai szókapcsolatok magyar jelentését a hallgatóknak kell beírniuk. Ahol a szó szerkezet szó szerint megegyezik a magyarral, orosz értelmezését is ők adják meg. Például:

РАСКРЫВАТЬ ДУШУ (СЕРДЦЕ)

кому-л., перед кем-л.

Значение:

Венгерское значение (в. зн.):

ПОРОХА НЕ ВЫДУМАЕТ

Не отличается сообразительностью, не очень умен

В. зн.:

Néhány stilisztikai gyakorlat tulajdonképpen gyűjtőmunka, amely már a (szak)szótárak használatára, újságok, folyóiratok, irodalmi szemelvények átnézésére, olvasására ösztönöz.

Például:

1. Какие политическо-публицистические слова вы знаете?
2. Соберите несколько
 - а) спортивных,
 - б) грамматических терминов.
3. Какие неологизмы вы знаете?
4. Выпишите по словарю 5 фразеологизмов и выучите их наизусть. Напишите с ними по одному предложению.

Tapasztalatok, eredmények

A „humorújság” összeállítását — amint a bevezetőben említettük — elsősorban motivációs okok szorgalmazták, így a K. D. Usinszkij által megfogalmazott gondolat is: „A nevelőnek nem szabad elfelejtenie, hogy az a tanulás, amelyből hiányzik minden érdeklődés, s amelyet csak a kényszerítés ereje hajt, merítse bár azt a tanuló a legjobb forrásból is — a nevelő iránti szeretetéből — megöli a tanulóban a tanulás iránti kedvet”...³

A humor — a „szellemes tréfálkozásban megnyilvánuló, mélyről fakadó derű (megnyilatkozása)”⁴ — jellegénél fogva szoros kapcsolatban áll a játzsza tanulás „módszerével”. A. Sz. Makarenko szerint, ha a játéknak nem adunk elegendő teret, a nevelésben és az oktatásban, nagyon fontos eszköztől fosztjuk meg magunkat. A játékon, játékos elemeken keresztül az oktatás el is veszítheti „kényszer-jellegét”.⁵

Egy friss, szellemes szöveg könnyebben megfigyelhető, elemezhető, mint a tankönyvek gyakran steril lexikai anyaga. Különösen igaz ez akkor, ha a hallgatók érdeklődésének felkeltése a humor csillogásán keresztül valósul meg. Az alábbi eredmények is ezt bizonyítják.

Az elsajátított anyag felmérése — amely elsősorban az adott témakör szavainak, kifejezéseinek helyes, aktív használatára terjedt ki — szóbeli- és írásbeliből állt, s eredményei a következőképpen alakultak:

I. évfolyam D-csoport		Témák	I. évfolyam C-csoport	
írásbeli	szóbeli		írásbeli	szóbeli
3,15*	3,62	Семейные отношения	3,24	3,71
3,41	3,82	Рабочий день. Работа	3,41	3,82
3,47	3,93	Родной город	3,41	4,01
3,30	3,75	Почта	3,55	3,64

A C (kontroll-csoport hallgatói is megismertek a szinonimákkal, a frazeológiával, a nyelv rétegeivel, stílusaiával, de az alapszöveg és a „hangos” variáns nélkül, tehát hagyományos módszerrel.

Eredmények (Повторение юмора за полугодие)

I. évfolyam D-csoport		I. évfolyam C-csoport (kontroll)	
írásbeli	szóbeli	írásbeli	szóbeli
4,00*	4,18	3,55	3,71

A kísérlet másodszori és harmadszori ismétlése során is hasonló eredmények születtek, a csoportok összetételének, a hallgatók adottságainak, képességeinek megfelelően.

A szerző véleménye szerint, a nyelvoktatás folyamán feltétlenül fel kell használnunk — ha nem is módszeresen — egy-egy óra jellegéből, szituációiból fakadóan a humor, a groteszk, a szatíra eszközeit, mert munkánk ezáltal is eredményesebbé, „tartalmasabbá”, alaposabbá válik; óráink érdekesebbek, hatékonyabbak, életszerűbbek lesznek.

Végül, a hallgatók által megszeretett oktatási módról szóljanak ők maguk, a „humoros órák” befejezése után írt felmérés alapján: „Az volt az

*Az adott átlagosztályzatok, természetesen, nem lehetnek abszolút értelemben reálisak, hiszen minden érdemjegy tartalmaz szubjektív elemeket. Az ismertetett eredmények azonban — messzemenő következtetések: levonása nélkül is — pozitív képet mutatnak.

érzésem, hogy az oroszok úgy beszélnek, ahogy itt hallottuk, s nem úgy, ahogy az a tankönyvekben szerepel. A későbbiek folyamán megtudtam, hogy a programban ízes társalgási nyelven beszélnek a szereplők. Amikor megismerkedtem a szöveggel, először sikerült éreznem a nyelvet . . .”

„Órák után állandóan Szlava Szlavinát utánoztuk. A többiek nem tudták, hogy miről is van szó. Amikor elmeséltük, nyíltan megmondták, hogy irigyelnek bennünket . . .”

„Tetszett ez a módszer, mert szinte játszva tanultam a szavakat, rám ragadtak a kifejezések, szólások. Most már tudom, hogy a történelmen kívül az oroszot is érdemes tanulni, s talán nem is megy olyan nehezen, mint kezdetben gondoltam.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ¹ Fülei-Szántó Endre: A nyelvoktatás intenzitása. Modern Nyelvoktatás. TIT, Bp., 1966, 49.
- ² Lengyel Péterné—Fülei-Szántó Endre: Szépirodalmi szövegek szerepe a nyelvoktatásban. Modern Nyelvoktatás, TIT, Bp. 1965, 53.
- ³ K. D. Usinszkij: Válogatott pedagógiai tanulmányok. II. kötet, Moszkva, 1952, 210.
- ⁴ Magyar Értelmező Kéziszótár. Szerkesztette: Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós. Akadémiai Kiadó, Bp. 1972, 569. old.
- ⁵ A. Sz. Makarenko: Válogatott pedagógiai tanulmányok, MSZBT 1950, 282.

ЮМОР НА УРОКАХ ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ

Аттила Шалга

В статье на конкретных примерах указывается роль юмористических текстов на занятиях по развитию речи.

Автором и студентами составлен своеобразный журнал, записан его звуковой вариант.

Работа над материалом журнала под названием „Повторение юмора за полугодие” дает возможность заметить, что

1. приятная атмосфера способствует повышенной активности и большей эмоциональности студентов;
2. подбор текстов, шуток в основном самими студентами (ими записан и звуковой вариант журнала), воспитывает их самостоятельность;
3. разговорный практикум по-венгерски называется nyelv- és stílusgyakorlat (разговорный практикум по языку и стилистике), хотя в конспектах нет никакого стилистического материала. Но основной материал (на 6 страницах) дает возможность использовать его и в стилистических упражнениях: рассмотреть коротко роль синонимов, антонимов и стилистических разновидностей лексики русского языка. *Использование стилистического материала на занятиях по развитию речи необходимо.*

Автор в своей статье приходит к выводу, что студенты охотно работают над таким материалом; он одновременно и развлекателен и полезен, поскольку дает возможность расширить словарный запас студентов.

Достигнутые результаты, излагаемые в форме таблиц, дают основание продолжать этот эксперимент и в будущем.